

Miljødirektoratet
post@miljodir.no

Deres ref.	Deres kontaktperson	Vår ref.	Vår kontaktperson	Dato
		20220224	Alv Ottar Folkestad	09.05.2022

Kongeørnskade på tamrein – erstatning for kongeørndrepte rein i Norge 2020-2021

10. mars presenterte Miljødirektoratet resultatet av erstatningstildeling for rovdyrdrepte tamrein i Norge for reindriftsåret 2020-2021. Her ble det konkludert med en økning i antall erstattede dyr på 18 % fra 2019-2020. Ifølge pressemeldinga var kongeørna den rovviltarten som hadde forårsaket mest økning: 22 % i forhold til erstatningene 2019-2020.

Fra 1970-tallet til nå er det gjennomført en lang rekke studier på tap av beitedyr. Sammen med rapporter og statistikk fra beitenæringen og forvaltningen selv, kanskje ikke like omfattende og med andre utfordringer for tamrein enn for sau, men det burde være mulig å beregne tap forvoldt av fredet rovvilt i det totale tapsbildet. For kongeørn peker alt i retning av at betydningen som tapsfaktor også for rein må være beskjeden – i størrelsesorden 4-6 % av totaltapene i løpet av året. På denne bakgrunn er det vanskelig å forstå uttalelsene i Miljødirektoratets pressemelding om erstatningstallene for kongeørnskade. I dette brevet har vi en del kommentarer til denne virkelighetsforståelsen.

Kongeørn som skadegjører på rein

For å forstå tallenes tale om tap og erstatninger i reindriften er det nødvendig å følge reindriftsåret (og reinens årssyklus) for å se når, hvordan og under hvilke forhold tapene utvikler seg. Driftsåret starter 1. april mens det fremdeles er vinter i reindriftslandet, og problematiske snøforhold kan gi kritisk vanskelig tilgang til beite når dyra i sin naturlige årssyklus er mest sårbare, spesielt drektige simler. Landbruksdirektoratet forvarslet dette i «Ressursregnskap for reindriftnæringen 2019-2020» på grunn av vanskelige beiteforhold seinvinteren 2020, og stadfestet det siden i «Ressursregnskap for reindriftnæringen 2020-2021» (1. desember 2021).

Klimatiske forhold er i sistnevnte rapport påpekt som førende for tap av rein, ikke minst kalver, med klar relevans til at simlens kondisjon i slutten av drektighetstid, kalving og diegiving er avgjørende for kalvenes overlevingssjanser. Første kalver kan bli født i slutten av april, men kalvinga foregår i hovedsak fra og med mai, og det er først og fremst i kalvingsperioden og første tida etter kalving at kongeørna opptrer som skadegjører.

Som en liten predator, gjennomsnittlig kroppsvekt nokså lik vanlig huskatt, opptrer kongeørna som jeger på reinkalv først og fremst når ytre forhold eller sviktende kondisjon hos mor eller avkom gjør kalvene sårbare. Erstatning for tap forvoldt av fredet rovvilt (erstatningsforskriften) forutsetter at krav om erstatning baseres på faktakunnskap/dokumentasjon, og kadaverfunn av antatt rovvilt drepte dyr påvist ved Statens naturoppsyns kadaverundersøkelser er et viktig faktagrunnlag. Kadaverundersøkelsene for tap av beitedyr

forvoldt av fredet rovvilt ble etablert hos fylkesmennene i 1987 og fra 2000-2001 overført til Statens naturoppsyn (SNO). En innsynsversjon er tilgjengelig («rovbase.no»). Basen omfatter mer enn 200.000 konkluderte rapporter, der iblant kongeørndrepte rein. Knappt halvparten av rapportene konkluderer med skade forvoldt av fredet rovvilt selv om utgangspunktet er tilfeller med antatt skade forvoldt av fredet rovvilt.

Sitater fra pressemeldingen med spørsmål og kommentarer

Sitater:

- 1) «På noen områder er kunnskapen mangelfull, og det varierer dermed hvor presise verktøy statsforvalteren har for å beregne det totale tapet til rovvilt. Dette vil særlig gjelde tap til kongeørn, sier Hambro.» og «Vi bruker en modell for å beregne produksjon av kalver, og ofte går det en del tid før merking av reinen slik at det er vanskelig å vite hvor store tapene har vært i perioden mellom kalving og merking. I tillegg har vi mindre kunnskap om hvor store tap kongeørn kan forårsake enn vi har for de andre rovviltartene. Dermed kan statsforvalternes beregninger være mindre presise når det kommer til tap forårsaket av kongeørn, sier Hambro.»
- 2) «Samtidig ser vi en stor økning i rein erstattet på grunn av tap forårsaket av kongeørn som er vanskelig å forklare, sier Ellen Hambro, direktør i Miljødirektoratet.»

Kommentarer og spørsmål til sitatene:

- 1) Hvilken modell er benyttet for å beregne produksjon av kalver? Fra villreinstudier er det kjent at kalvingsprosent i forhold til antall simler varierer betydelig selv om drektighetsprosenten i utgangspunktet er høy, og at næringstilgang og dårlig vær kan resultere i resorpsjon, abortering av foster, eller kasting av kalver. Kalveprosent på over 60 av voksne simler hos villrein i høstsituasjonen er ansett for meget god produksjon, og en prosent på under 40 som dårlig. Hvordan er dette i forhold til den modell som brukes for tamrein?
- 2) For BirdLife Norge er det underlig at Miljødirektoratet sier at tapene av kongeørn er vanskelig å forklare. Hvorfor ikke se på en sumtabell for noe så enkelt som antall erstattede dyr fra år til år, jamført med antall rapporterte og konkluderte, positive kadaverfunn, fordeling av kadaverfunn gjennom reindriftsåret, og sammenligne dette med de årlige ressursregnskapene for reindriftnæringen, fordelt på de ulike reindriftsområdene?

Det foreligger betydelig med kvantifiserbar kunnskap og den er samlet over lang tid. Denne kunnskapen burde ha vært systematisert og analysert for lang tid siden, i stedet for å gjøre vedtak om å sette i gang nye studier og ny forskning som forhåpentligvis skal kunne gi konklusjoner en eller annen gang i framtida. Misforstå ikke: Ny kunnskap er viktig, men det viktigste er å benytte kunnskap som allerede er samlet og tilgjengelig. Og det er ikke sant at det er vanskelig å forklare sammenhengene mellom kongeørnas varierende rolle som predator på reinkalv fra år til år. Det burde være nok å se på kongeørnas størrelse (og rev og ravn) og sitater fra «Ressursregnskap for reindriftnæringen 2020-2021» (01.12 2021):

«Gjennom de mest krevende periodene av året har reinen et stramt energibudsjett som skal forsyne reinen med energi til aktiviteter som beiting, bevegelse og til de grunnleggende livsprosessene. I denne sammenheng har simlas kondisjon stor betydning for selve kalvingsresultatet, som igjen påvirker hvor mange kalver reineieren har til slakt eller påsett. Simlene skal i løpet av året ha energi til å bringe frem kalv gjennom drektighetsperioden, samt tilstrekkelig energi til oppfostring og melkeproduksjon i løpet av vår, sommer og høst. Dette gjelder særlig i de siste månedene av simlenes drektighetsperiode og de første månedene etter kalving.

Tradisjonelt har klimaet og snøforholdene vært den dominerende faktoren for disse sammenhengene. Men når beitetrykket har vært for høyt og lavbeitenes kvalitet er redusert, slik som i store deler av Finnmark, må reinen også bruke mer energi på å grave frem beite. I ytterste konsekvens kan et høyt beitetrykk i kombinasjon med ugunstige klimaforhold medføre sulteperioder, at simler aborterer kalv eller ikke

investerer tilstrekkelig i kalven utover våren, samt tap av rein som følge av forbegrensning og rovvilt. Dette påvirker i neste omgang hvor mange kalver reineieren kan slakte eller sette til påsett det neste år.»

«3.3 Tap: Rein tapes av mange årsaker hvorav de viktigste er rovdyr, sykdom, ernæringssvikt, reintyverier eller trafikkulykker. I sine reindriftsmeldinger oppgir reineierne hvor stort tap de har hatt totalt i driftsåret. I søknad om erstatning for rovvilttap oppgir reineierne videre hvor stor del av det totale tapet de antar er forårsaket av fredet rovvilt og hvor stor del av tapet som skyldes andre årsaker enn rovvilt, fordelt på kjente, ukjente og andre årsaker. Omfanget av reineiernes oppgitte tap av rein for de 5 siste driftsårene er vist i figur 3.2 og 3.3. Tapstallene er et resultat av det reintallsregnskapet som reineier årlig avgir på skjemaet «Melding om reindrift». 3.2 viser at Reinlagene har de laveste oppgitte kalvetapene, etterfulgt av Sør-Trøndelag/Hedmark. Kalvetapene i Finnmark var mellom 50 % og 60 % siste driftsår for alle områdene, med unntak av Polmak/Varanger som hadde kalvetap rett under 30 %. Polmak/Varanger har til sammenligning for de to foregående driftsår hatt kalvetap som har vært lavere enn Sør-Trøndelag/Hedmark. Troms og Nordland har over tid de høyeste oppgitte tapene både av kalv og voksne dyr.»

Kongeørn og tap av tamrein 2005-2020 – erstatning og dokumentasjon

Vedlagte tabell over erstatninger og kadaverfunn viser klart at påviste kongeørntap og erstatninger for slike tap varierer sterkt fra år til år. 2020 var det verste gjennom den siste 20-årsperioden (og lenger tilbake), men også 2017 og 2012 var betydelige problem-år. Samtidig viser den at antall kadaverdokumenterte kongeørntap av rein i 2021 hadde en nedgang på 30 % i forhold til antallet i 2020. Det burde ha vært referert i miljødirektoratets pressemelding. Årets (2022) problematiske snø- og beiteforhold ble forvarslet som katastrofetruende allerede fra januar av. Forhåpentligvis har iverksatte tiltak (fôring) kunnet forebygge en ny «worst-case»-situasjon selv om meldingene de siste de siste dagene er urovekkende og viser at de dimensjonerende utfordringene ligger i at reinen har tilgang til nok og god nok mat, naturgitt eller tilført. Generelt er det likevel utfordringer fra aktuelle klimaendringer som på lang sikt er de mest truende for reindriftstradisjonene i Norge, først og fremst fordi års-syklusen for tamrein er avhengig av gunstige snø- og temperaturforhold på vinteren og at dette også på en markert måte vil være styrende for robustheten for å kunne unngå rovvilt-tap, ikke minst for en liten predator som kongeørn.

Kilde: Rovbase.no

Reindriftsår	Erstatta kongeørnskade på rein	Kadaverfunn konklusjon «kongeørndrept»	Dokumentert kadaverfunn pr. erstatta rein i %	Kadaverfunn fordelt på sesongen		
				01.04-30.04	01.05-30.11	01.12-31.03
2021-2022	?	365	?	21	284	60
2020-2021	8040	519*	6,5 %	35	400	84
2019-2020	6604	263	4,0 %	11	206	46
2018-2019	6034	234	3,9 %	15	131	88
2017-2018	7455	413*	5,5 %	18	274	121*
2016-2017	4746	160	3,4 %	7	84	69
2015-2016	5021	259	5,2 %	20	158	81
2014-2015	4777	255	5,3 %	16	157	82
2013-2014	4573	255	5,6 %	22	145	88
2012-2013	5562	300*	5,4 %	18	124	158*
2011-2012	4251	156	3,7 %	24	61	71
2010-2011	5059	201	4,0 %	21	91	89
2009-2010	4339	193	4,4 %	27	86	80
2008-2009	4312	227	5,2 %	27	110	90
2007-2008	3594	153	4,3 %	11	78	64

2006-2007	3181	173	5,4 %	24	66	83
2005-2006	2999	174	5,8 %	16	85	73
2011-2021	57063	2814	4,9 %	186	1740	888
Snitt. pr år	5706	281	4,9 %	18,6	174	89

Det som kan karakteriseres som særlige problem-år er merket i rødt.

Prosentandel kadaverfunn i forhold til antall erstatta dyr er i snitt nokså nær 5 % for kongeørnskade, mens den for sau/lam i de fleste fylker ligger på fra litt under 20 til i overkant av 50 %. Interessant nok er denne prosentandelen høyest i de åra det gis erstatning for høyest antall dyr drept av kongeørn, altså generelle problem- og taps-år. Det indikerer at det ikke kan være spesielt problematisk å skaffe slik dokumentasjon i de åra kongeørnskadene er hyppigst, helt logisk gitt at kongeørnskade først og fremst gjør seg utslag i de åra kalvende simler og nyfødte kalver er i dårlig kondisjon som følge av vanskelige vær- og beiteforhold.

For Birdlife Norge

Kjetil Aa. Solbakken

Kjetil Aa. Solbakken, generalsekretær

VEDLEGG:

NOTAT (oppdatert pr. 31.12 2021 på sum kadaverfunn og erstatning for sau/lam. For erstatning for tapt rein til kongeørn er oppdateringen til og med reindriftsåret 2020-2021)

KOPI:

Klima- og miljødepartementet
Landbruks- og matdepartementet
Landbruksdirektoratet
Sabima
WWF Norge
Foreningen våre rovdyr
Naturvernforbundet
NOAH